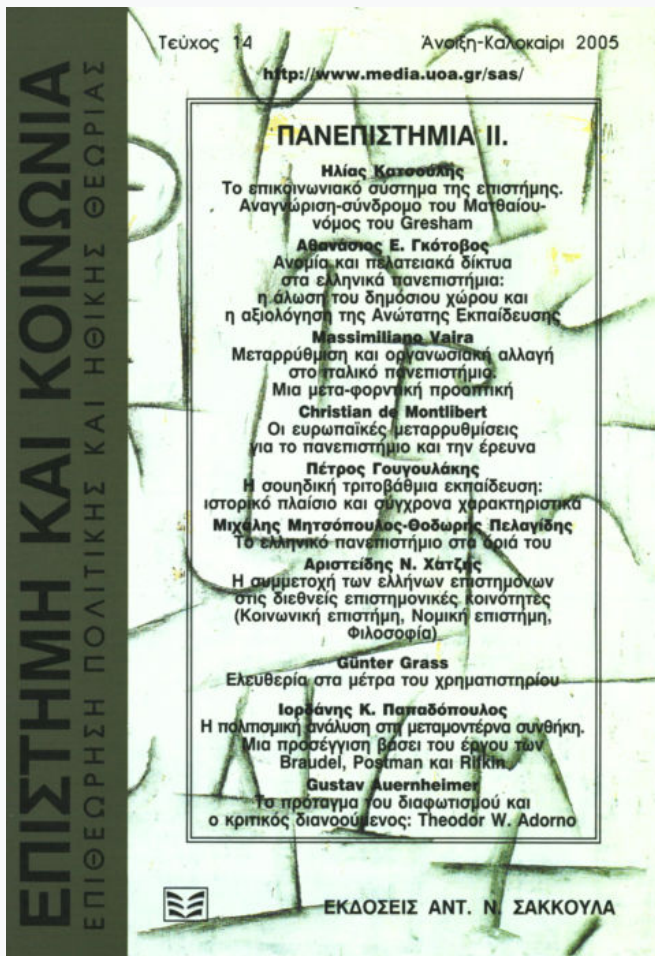

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 14 (2005)

Πανεπιστήμια II

Helen Connell, επιμ., University Research Management

Ιωάννης Φραγκούλης

doi: [10.12681/sas.484](https://doi.org/10.12681/sas.484)

Copyright © 2015, Ιωάννης Φραγκούλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φραγκούλης Ι. (2015). Helen Connell, επιμ., University Research Management. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 14, 279–285. <https://doi.org/10.12681/sas.484>

ορθολογικά σκόπτιμο αυτό υπολογισμό από την επίδραση 'μη ορθολογικών' παραγόντων, όπως π.χ. οι μικροπολιτικές σκοπιμότητες, τα βιώματα, οι φόβοι και οι συναισθηματικές φορτίσεις των Ελληνοκυπρίων από την κατοχή; Στο παράδειγμα αυτό είναι, νομίζω, προφανής η χρησιμότητα του ιδεότυπου.

5. Βλ. Gerhardt: σελ. 248. Tenbruck, F. (1959), Die Genesis der Methodologie Max Webers, *Koelner Zeitschrift fuer Soziologie und Sozialpsychologie*, 11/1959, σελ. 620. Ο Jellinek είχε προσδώσει στον ιδεότυπο ένα δικαιοκ-ιδεαλιστικό νόημα.

6. Hennis, W. (1994), Die volle Nuechternheit des Urteils: Max Weber zwischen Carl Menger und Gustav Schmoller. Zum hochschulpolitischen Hintergrund des Wertfreiheitspostulats, στο Wagner, G.- Zipprian, H. (Hrsg, 1994), *ό.π.*, σελ. 110. Βλ. και Κυπραίος, Μ., *Max Weber Η επιστήμη ως επάγγελμα. Κριτική της θεωρίας του Stammer. Η γέννηση του καπιταλισμού, εισαγωγή- μετάφραση-σχόλια*. Αθήνα: Παταζήσης, σελ. 51-54

7. Βλ. π.χ. Zaret, D. (1994) Max Weber und die Entwicklung der theoretischen Soziologie in den USA, στο Wagner, G.-Zipprian, H. (Hrsg., 1994) *ό.π.*, σελ. 332-366. Turner, B. (1994) *Lebensphilosophie und Handlungstheorie - Die Beziehung zwischen T. Parsons und M. Weber innerhalb der Entwicklung der Soziologie, στο ίδιο*, σελ. 310-331.

Helen Connell, επιμ., *University Research Management. Meeting the Institutional Challenge* OECD Publishing, Παρίσι 2004, 260 σελ.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) μέσω του προγράμματος για τη Διαχείριση Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης (Programme on Institutional Management in Higher Education-IMHE) παρουσίασε μέσα στο δεύτερο εξάμηνο του 2004 ένα βιβλίο που έρχεται να ταραξεί τα νερά στο πεδίο της διαχείρισης της έρευνας των πανεπιστημίων.

Η συζήτηση αναφορικά με το μέλλον και τη μορφή που θα πάρει ο χώρος της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης τόσο διεθνώς όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο βρίσκεται στο μεταίχμιο σημαντικών πλέον αποφάσεων αλλά και εφαρμογής των προτάσεων που έχουν ήδη γίνει αποδεκτές. Μετά την Μπολόνια και τις εξελίξεις που επέφερε τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο και σε συνδυασμό με στρατηγικές όπως αυτή της Λισαβόνας το 2000 (η οποία πρόσφατα αναθεωρήθηκε, μετά τις προτάσεις Barroso) που έχουν ως στόχο τη δημιουργία του ευρωπαϊκού χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης όλα είναι ρευστά και ένας παγκόσμιος οργανισμός όπως ο ΟΟΣΑ δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχος.

Το βιβλίο αυτό έρχεται να εστιάσει στο σημαντικότερο ίσως ζήτημα που απασχολεί αυτή τη στιγμή κυρίως τα μεγάλα διεθνή και ευρωπαϊκά ιδρύματα και το οποίο θα όφειλε να απασχολεί κυρίως τα μικρότερα ιδρύματα όπως

είναι, λόγου χάρη, τα ελληνικά των οποίων η βιωσιμότητα αλλά και η μελλοντική ανάπτυξη, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο, θα εξαρτηθεί από τη δυνατότητά τους να παράγουν έρευνα. Ο ΟΟΣΑ κάνει αυτό ακριβώς: εστιάζει στο διακύβευμα της έρευνας και συγκεκριμένα στο πώς τα ιδρύματα οφείλουν να διαχειρίζονται τις ερευνητικές τους δομές έτσι ώστε να επιτύχουν την πολυπόθητη οικονομική αυτονομία μέσα σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο και, μερικές φορές, απάνθρωπα ανταγωνιστικό χώρο, αυτόν της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη: το πρώτο μέρος αντιπροσωπεύει τη θεωρητική συζήτηση που αφορά στη διαχείριση των ερευνητικών δομών των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και το δεύτερο, το εμπειρικό κομμάτι, επιλέγει μία σειρά από ιδρύματα με σκοπό την εξέταση της προσαρμογής των δομών τους στις επιταγές της παγκοσμιοποιημένης πλέον αγοράς της εκπαίδευσης. Πανεπιστημιακά ιδρύματα σε χώρες όπως: Αυστραλία, Βραζιλία, Πορτογαλία, Γερμανία, Βέλγιο, Τουρκία, Μαλαισία και Ιρλανδία αποτελούν ένα πολυπρισματικό δείγμα ανάλυσης των εξελίξεων. Η επιλογή του συγκεκριμένου δείγματος ξεφεύγει από τα όρια της ευρωπαϊκής διάστασης (που ίσως να μας ενδιέφερε περισσότερο), παρουσιάζοντας μία διεθνή οπτική του θέματος που ξεφεύγει από τη μονοδιάστατη ευρωπαϊκή θεώρηση και αποφεύγει να χαθεί μέσα στον λαβύρινθο της ασυμμετρίας και της ασυνέχειας που παρουσιάζουν τα συστήματα Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ευρώπη, είτε αναφερόμαστε στον όρο με τη γεωγραφική του διάσταση είτε με τη διάσταση της Ευρώπης των 25.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου εντοπίζονται τα επιμέρους ζητήματα και ανησυχίες που απασχολούν τα ιδρύματα αναφορικά με το διακύβευμα της έρευνας. Το πρώτο είναι η ανάπτυξη (growth) της εξειδίκευσης –επαγγελματικοποίησης– της διοίκησης της έρευνας μέσα στα ιδρύματα, η οποία περιλαμβάνει και την τοποθέτηση τόσο ακαδημαϊκού αλλά και διοικητικού προσωπικού σε συγκεκριμένες θέσεις διαχείρισης-διοίκησης της ερευνητικής διαδικασίας του ιδρύματος, καθώς και την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του προσωπικού των ιδρυμάτων έτσι ώστε να διαχειρίζονται καλύτερα τις δραστηριότητες που αφορούν τον τομέα της έρευνας.

Ο δεύτερος τομέας αφορά τον στρατηγικό σχεδιασμό της έρευνας σε επίπεδο ιδρύματος (institution-wide) από τον οποίο απορρέει μια σειρά θεμάτων στα οποία οι αντιδράσεις των ιδρυμάτων διαφέρουν. Πρόκειται για:

- τον καθορισμό ερευνητικών προτεραιοτήτων και ανάπτυξη ενός σχεδίου έρευνας σε επίπεδο ιδρύματος

- την κατανομή των πόρων για έρευνα
- την αξιολόγηση της ποιότητας της έρευνας τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά
- τη δημιουργία πλαισίου δεοντολογίας για τις ερευνητικές διαδικασίες του ιδρύματος, και
- την απόφαση για το μέχρι πού θα φτάσει η εμπορευματοποίηση της έρευνας.

Η τρίτη θεματική αφορά την ερευνητική σταδιοδρομία-καριέρα, η οποία και θεωρείται υποχρέωση του ιδρύματος. Τα κύρια σημεία έμφασης των ιδρυμάτων αναφορικά με την ερευνητική σταδιοδρομία είναι ή θα πρέπει να είναι τα εξής:

- οι διαφορές μεταξύ των μεταπτυχιακών προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης
- μια ποικιλία βοηθητικών μηχανισμών στοχευμένων στα πρώτα χρόνια σταδιοδρομίας
- αναζήτηση της ισορροπίας μεταξύ διδασκαλίας και έρευνας στις επιλογές ακαδημαϊκού προσωπικού. Τα πανεπιστήμια εμφανίζονται συνεχώς να αναζητούν τη δημιουργία θέσεων αποκλειστικά για έρευνα για το ακαδημαϊκό προσωπικό ή τουλάχιστον να του παρέχουν μεγάλες περιόδους αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.
- εξειδίκευση του προσωπικού σε θέματα διαχείρισης της έρευνας
- ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός ερευνητών απασχολούνται πλέον στον ιδιωτικό τομέα και η δυνατότητα κίνησης μεταξύ των δύο τομέων καθώς και σε διεθνές επίπεδο εκτιμάται ιδιαίτερα.
- οι ερευνητές αναλαμβάνουν ένα πιο ευρύ φάσμα θεμάτων ως μέρος της κανονικής τους δουλειάς.
- βοήθεια για τη δημιουργία ενός ερευνητικού προσανατολισμού σε ιδρύματα φτωχά στον τομέα της έρευνας
- η διεπιστημονική ερευνητική καριέρα δεν είναι μόνο κάτι συνηθισμένο αλλά υποστηρίζεται ευρέως – η ανάπτυξη διεπιστημονικής καριέρας παραμένει δύσκολη για τα περισσότερα ιδρύματα.

Ακολουθεί, στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, η εξέταση ιδρυμάτων διαφόρων κρατών:

A. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου της Αδελαΐδας, Αυστραλία. Σύμφωνα με την έρευνα, μερικά από τα πιο άμεσα προβλήματα που αντιμετωπίζει το εν λόγω πανεπιστήμιο είναι:

- Κατά πόσο πρέπει να παραχωρήσει τα κονδύλια της έρευνας στα τμήματα

και να αφήσει τη διάθεσή τους στη διακριτική τους ευχέρεια. Το εναλλακτικό σενάριο είναι κάποιοι πόροι να διοχετεύονται κεντρικά σε συγκεκριμένα τμήματα και ερευνητικά κέντρα του πανεπιστημίου.

- Κατά πόσον πρέπει να ελέγχει κεντρικά την εκπόνηση διδακτορικών διατριβών έτσι ώστε να πετύχει τη μέγιστη δυνατή απόδοση σύμφωνα με το νέο σύστημα ερευνητικής κατάρτισης (Research Training Scheme-RTS).
- Τρίτον, με την αυξανόμενη προσοχή που δίνεται στη δυνατότητα των πανεπιστημίων αλλά και των ερευνητικών τους συνεργατών να διαχειριστούν και να εμπορευματοποιήσουν αποτελεσματικά την πνευματική τους περιουσία, κάποια ερευνητικά προγράμματα μετατρέπονται σε οδηγούς λειτουργώντας είτε αποκλειστικά είτε εν μέρει ως εμπορικές οντότητες, συχνά σε συνεργασία με άλλους παράγοντες και με ξεχωριστή δομή διοίκησης και διαχείρισης. Το ερώτημα είναι αν και κατά πόσο το πανεπιστήμιο μπορεί να διατηρήσει τον έλεγχο πάνω σε τόσο σημαντικά ερευνητικά προγράμματα μέσα σε ένα τέτοιο μοντέλο.
- Τέλος, αν και το πανεπιστήμιο υποστηρίζει τη διεπιστημονική έρευνα, υπάρχουν προβλήματα ίσης υποστήριξης σε θέματα υποδομών για όλα τα μέλη της ομάδας.

Β. Η περίπτωση του Ομοσπονδιακού Πανεπιστημίου του Rio Grande do Sul, Βραζιλία. Στη Βραζιλία η εισαγωγή τομεακών κονδυλίων έχει επιφέρει τουλάχιστον τρεις τύπους πίεσης στα πανεπιστήμια: ο πρώτος σχετίζεται με τις μη σχεδιασμένες επενδύσεις, ο δεύτερος με τη συγκέντρωση των κονδυλίων σε έναν περιορισμένο αριθμό ακαδημαϊκών μονάδων και ο τρίτος με την ίδια τη διαχείριση της έρευνας.

Ανάμεσα στα 'ανταγωνιστικά' πανεπιστήμια, π.χ. αυτά που έχουν τη δυνατότητα να απαντήσουν θετικά σε προκηρύξεις προγραμμάτων, η αυξημένη χρηματοδότηση της έρευνας σε συγκεκριμένους επιστημονικούς τομείς δίνει τη δυνατότητα, δεδομένης της φύσης των τομεακών κονδυλίων, μιας σταθεροποίησης της τάσης προς μία ευρεία διαφοροποίηση μεταξύ των ακαδημαϊκών μονάδων μέσα στα ιδρύματα.

Γ. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου του Aveiro, Πορτογαλία. Τα αποτελέσματα της εξωτερικής αξιολόγησης εμφανίζουν πρόοδο στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πανεπιστήμιο του Aveiro. Στην αξιολόγηση του 1996 το 43% των ερευνητικών εργαστηρίων έλαβαν τον χαρακτηρισμό του 'πολύ καλά' ή 'άριστα' ενώ στην τελευταία αξιολόγηση (1999) το ποσοστό αυτό ανήλθε στο 69%.

Αξιοσημείωτη είναι η αύξηση του ενδιαφέροντος, τα τελευταία χρόνια, για την κατοχύρωση των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Γι' αυτόν τον λόγο νομική και διοικητική υποστήριξη προσφέρεται αναφορικά με τη διαδικασία κατοχύρωσης και το πανεπιστήμιο παρέχει χρηματοδότηση για να καλυφθούν τα έξοδα κατοχύρωσης.

Το πανεπιστήμιο του Ανείρο αναμειγνύεται ενεργά στον τομέα της προώθησης της συνεργασίας με τον ιδιωτικό τομέα με στόχο την ανάπτυξη ερευνητικών δραστηριοτήτων. Αυτού του είδους η δραστηριότητα δεν θεωρείται απλά ως ένας έμμεσος τρόπος χρηματοδότησης αλλά προσφέρει μία πολύτιμη διάδραση με την κοινωνία αναγκαία για την ανάπτυξη της έρευνας και της διδασκαλίας.

Δ. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου Humboldt του Βερολίνου, Γερμανία. Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, το πανεπιστήμιο Humboldt έχει παρουσιάσει σημαντική ανάπτυξη. Η διαδικασία αυτή στηρίχθηκε σε τέσσερις πυλώνες:

- σημαντική έμφαση δόθηκε στους μεμονωμένους ερευνητές. Η στρατηγική του να προσελκύσουν και να κρατήσουν τους καλύτερους επιστήμονες ξεκίνησε από την επιτροπή δομών και προσωπικού (Structure and Appointment Commissions) στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 και συνεχίζει σήμερα να υποστηρίζει νέους ερευνητές καθώς και την αξιολόγηση της έρευνας.
- στην ανεύρεση μελλοντικών ταλέντων στην ερευνητική διαδικασία. Η στήριξη νέων ερευνητών σημαίνει καινοτομία στην έρευνα καθώς επίσης και συνεχή αριστεία στην έρευνα για το μέλλον.
- στη διεθνή συνεργασία.
- στα τοπικά δίκτυα με τη βιομηχανία και τα ερευνητικά ιδρύματα.

Ε. Η περίπτωση του Ελεύθερου Πανεπιστημίου των Βρυξελών, Βέλγιο. Οι νέες συνθήκες δουλειάς των ερευνητών αποκαλύπτουν τη μετάλλαξη του παραδείγματος που συνδέει την επιστημονική γνώση με την κοινωνική ανάπτυξη: η καθιέρωση ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου όπου οι τοπικές γνώσεις και δεξιότητες θεωρούνται αναγκαίες. Ο επιστήμονας είναι στο κέντρο της διαδικασίας, και καλείται από όλες τις πλευρές, και για τη συμμετοχή του στην πρόοδο της γνώσης αλλά και για να παίξει τον ρόλο του στην οικονομική ανάπτυξη, όπως επισήμανε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001) κατά τη διάρκεια ανακοίνωσης του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.

Τέτοιου είδους εξελίξεις ανάγκασαν το Πανεπιστήμιο των Βρυξελών να προσπαθήσει να περιώσει την καριέρα των ανθρώπων αυτών έτσι ώστε να

μην δημιουργηθούν χάσματα μεταξύ των ερευνητών που διαθέτουν εξωτερικά συμβόλαια και αυτών που εντάσσονται στο δυναμικό του πανεπιστημίου.

Στ. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου του Bogazici, Τουρκία. Η επιλογή του ιδρύματος αυτού να εξελιχθεί σε ένα ερευνητικό πανεπιστήμιο έγινε για τους εξής λόγους:

- η Τουρκία χρειάζεται ερευνητικά πανεπιστήμια για να διατηρηθεί στην τροχιά της επιστημονικής και τεχνολογικής εξέλιξης και να συνεχίσει να καταρτίζει ακαδημαϊκούς·
- δίνει έμφαση στην προσέλκυση των καλύτερων φοιτητών. Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός από τα άλλα πανεπιστήμια της χώρας, κρατικά και μη, δεν αφήνει περιθώρια στο Bogazici να παραμελήσει τον τομέα της έρευνας·
- η νέα γενιά που επιστρέφει σπίτι αφού έχει ολοκληρώσει σπουδές σε επίπεδο διδακτορικού βρίσκεται σε αναζήτηση ενός 'ερευνητικού περιβάλλοντος'. Θέλοντας να διατηρηθεί τόσο στην παγκόσμια όσο και στην τοπική αγορά της εκπαίδευσης, η νέα γενιά έχει ισχυρότερα κίνητρα για να επιδιώξει μία ερευνητική καριέρα.

Z. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου Kebangsaan, Μαλαισία. Στην προσπάθειά του να καθιερωθεί ως ένα ερευνητικό ίδρυμα, το πανεπιστήμιο αυτό έχει δημιουργήσει διάφορες υποδομές για την υποστήριξη των ερευνητικών του δραστηριοτήτων. Το Κέντρο Διαχείρισης της Έρευνας (Research Management Centre) είναι ένα μόνο δείγμα μιας σειράς υποστηρικτικών δομών και υποδομών της ερευνητικής διαδικασίας. Ως αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών περισσότερο από το 50% των αιτήσεων για χρηματοδότηση των μελών του γίνεται αποδεκτό από τις εκάστοτε αρχές. Ένα σημαντικό πρόβλημα που έχει προκύψει είναι η μη περάτωση της έρευνας στα χρονικά περιθώρια της σύμβασης (σε σχετικά μικρό ποσοστό), γεγονός που αναγκάζει το πανεπιστήμιο να κάνει περισσότερο συγκεντρωτική τη διαχείριση της έρευνας πράγμα που, σε λογικά πλαίσια, θα δώσει τη δυνατότητα ενός συνολικού ελέγχου και πιθανότατα θα αποτρέψει τις όποιες καθυστερήσεις. Το ίδρυμα θα μπορούσε έτσι να παρακολουθεί στενότερα τις όποιες θετικές εξελίξεις οργανώνοντας την κεντρική προβολή τους και καθιστώντας το Πανεπιστήμιο του Kebangsaan περισσότερο ανταγωνιστικό.

H. Η περίπτωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας του Δουβλίνου, Ιρλανδία. Ανεξάρτητα από τα δομικά προβλήματα και τις ελλείψεις στην ανάπτυξη της στρατηγικής του το ινστιτούτο αυτό έχει να επιδείξει μία αξιοσημείωτη ανάπτυξη των ερευνητικών δραστηριοτήτων του. Την τοποθέτηση νέου προέδρου το 2003 ακολουθεί μία ανασυγκρότηση της στρατηγικής και πολιτικής του

ιδρύματος στον τομέα της έρευνας. Τα προς εξέταση ζητήματα είναι τα ακόλουθα:

- ορισμός – στη θέση ενός χαλαρού ορισμού, η νέα στρατηγική/πολιτική θα δώσει ισότιμη έμφαση στην έρευνα, τη διδασκαλία και στη διάχυση της γνώσης και της τεχνολογίας·
- οι σχολές θα γίνουν οι κινητήριες δομές έρευνας και διδασκαλίας, μέσω ερευνητικών κέντρων και διεπιστημονικής συνεργασίας εντός του ιδρύματος·
- περισσότερη έμφαση θα δοθεί στη διάχυση των ‘κερδών’ μεταξύ της πνευματικής ιδιοκτησίας και του εφευρέτη·
- υποστήριξη και βοήθεια για τους ερευνητές και τους ακαδημαϊκούς μέσω από διάφορους μηχανισμούς και επιβράβευση της ακαδημαϊκής αριστείας· και
- η χρηματοδότηση πλέον θα γίνεται με ανταγωνιστικά κριτήρια και θα είναι στρατηγικά σχεδιασμένη με τις διεπιστημονικές ομάδες να έχουν τον πρώτο λόγο.

Ιωάννης Φραγκούλης

Ν. Παναγιωτόπουλος, *Η οδύνη των ανέργων, εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2005, 422 σελ.*

Το βιβλίο αυτό του Ν. Παναγιωτόπουλου πραγματεύεται το ζήτημα της ανεργίας από την ευαίσθητη πλευρά της κατάστασης του ίδιου του ανέργου και, ιδιαίτερα, με την αποτύπωση των σκέψεών του, των συναισθημάτων του, της θέσης του στο άμεσο περιβάλλον, στη γειτονιά του, στην ευρύτερη κοινωνία.

Το ζήτημα της ανεργίας έχει πολλές όψεις εκ των οποίων οι δύο σημαντικότερες είναι (α) η αναπτυξιακή όψη της ανεργίας η οποία αναλύεται κατά κόρον, κυρίως υπό την έννοια ότι η κοινωνία δεν αξιοποιεί πλήρως το διαθέσιμο δυναμικό της· και (β) η κοινωνική όψη, που συνδέεται κυρίως με το ζήτημα της κοινωνικής ταυτότητας και η οποία αφορά την ιδιαίτερη σημασία που η κοινωνία αποδίδει στο να έχει κανείς δουλειά –η οποία, σημειωτέον, αποτελεί για τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων τη μοναδική ή την κύρια πηγή εισοδήματος. Αυτό το χαρακτηριστικό δημιουργεί μια μόνιμη πηγή άγχους αφού η απειλή της μη απασχόλησης συνεπάγεται μια σειρά από